

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LX, кн. 1, 2016 г.
Кръгла маса *Специализирани видове туризъм – предизвикателства и перспективи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LX, book 1, 2016
Round table *Special forms of tourism – challenges and prospects*

**СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВИШАВАНЕ
ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА ПО-СЛАБО РАЗВИТИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ**
**RURAL TOURISM AS A TOOL FOR INCREASING THE ECONOMIC
ACTIVITY IN THE LESS DEVELOPED REGIONS IN BULGARIA**

Нели Македонска-Цветкова
Neli Makedonska-Tsvetkova

Университет за национално и световно стопанство – София
University of National and World Economy – Sofia

E-mail: neli.makedonska@abv.bg

Abstract

The article examines the role and contribution of the rural tourism to the development of less developed regions of Bulgaria. It is presented a characteristic of the rural areas with key issues and challenges that they are faced with. Also, for the purposes of the analysis a brief summary of rural tourism is shown – a definition and its status and development. An analysis of the possibilities and preconditions for its development is made. It is shown that it is a relatively fast growing and assertive alternative form of tourism in the country, tending to increase its demand. An emphasis is placed on the role of rural tourism in the development and improvement of the quality of life in the undeveloped and economically backward regions in Bulgaria. The key benefits of rural tourism which would have a favourable impact on the development of the rural areas and would lead to lessening the existing disproportion between cities and villages are outlined.

Key words: rural tourism, development, regions, tourism, trends.

ВЪВЕДЕНИЕ

Туризмът е една от най-големите и най-бързо развиващите се индустрии в света. В развитите и развиващите се страни този сектор често се предполага, че е надеждно средство за повишаване икономическата активност на различните региони. В допълнение, развитието на туристическата индустрия води до повишаване имиджа на дестинацията, което дава възможност на региона да постигне и други цели, като привличане на инвестиции и повишаване на заетостта. Ето защо, в настоящата статия обект на изследване е селският туризъм, като една от специализираните форми на туризъм. Предмет на изследване е ролята му за развитието на по-слабо развитите селските райони в

България. Целта на настоящото изследване е извеждане на основната роля на селския туризъм, като инструмент за развитие на селските райони в страната. Тази цел ще бъде постигната, посредством изпълнението на следните задачи: дефиниране и обособяване на селските райони в България; структуриране на основните характеристики и предпоставки за развитие на селския туризъм; анализиране състоянието на селския туризъм в България; извеждане на основните проблеми и предизвикателства пред селските райони в страната.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Селските райони в България са пресечна точка на множество проблеми, които фрагментират човешкото развитие в страната. Икономиката в тези райони е белязана от висока безработица, ниска ефективност, моноотраслова структура и раздробеност на собствеността върху земята. Тази характеристиката е валидна за 81% от територията на България и 43% от нейното население, които са изтласкани в периферията на развитието. Според европейската типология на „градски-селски“ райони, 15 области са предимно селски, 12 – междинни и само една е обособена като предимно градски район – София-град. За целите на настоящата разработка се взема предвид дефиницията за селски район, дадена в Програмата за развитие на селските райони 2014–2020 г., която типологизира териториите на равнище община, вземайки предвид размера на населението в най-голямото населено място, които не трябва да превишава 30 000 души.

Селските райони в страната са изправени пред редица проблеми, като едни от най-значимите са влошената демографска ситуация и икономическата изостаналост. Тези райони се характеризират със застаряващо население, влошаващо се качество на работната сила, силно зависима от земеделието икономика, силно амортизирана и/или липсваща основна инфраструктура, ограничени възможности за намиране на работа и др. Наблюдава се изключително териториално различие между градските и селските райони. Преодоляването на тази диспропорция е основен приоритет, залегнал в стратегическия документ Национална програма за развитие: България 2020, конкретизиращ целите на политиките за развитие на страната до 2020 г. Приоритетът засяга дейности в различни сфери – икономика, култура, туризъм, околна среда, развитие на административния и институционалния капацитет, градско развитие и развитие на селските райони и е основан на интегриран подход, т.е. съчетаване на дейности в различни сектори, които са координирани във времето и имат взаимосвързан характер. Сред основните области на въздействие, залегнали в плана, е подпомагането и развитието на изоставащите и селските райони и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика, посредством развитието на устойчиви форми на туризъм и опазване и валоризиране на културния и природния потенциал на районите. Доказателство за това са данните, че 8% или 18 общини, попадащи в категорията селски райони, се намират в по-благоприятно положение, поради доминирана от туризма икономическа структура.

Голяма част от селските райони в България имат територии с уникален характер, природно и културно богатство, биоклиматичен комфорт, комуникационна свързаност, предлагащи изключителна рекреационна среда. В

страната има регистрирани над 40 хиляда паметника на недвижимото културно наследство. В списъка на световното наследство на ЮНЕСКО са включени 9 обекта. В страната има 160 манастира, повече от 330 музея и галерии, богати традиции в провеждането на фестивали и празници, запазено етнографско наследство, национална кухня и качествени вина и др. Част от територията в селските райони, въпреки богатите си туристически ресурси, се характеризира с неизползван туристически потенциал.

РЕЗУЛТАТИ

Сред основните специализирани видове туризъм, които могат да допринесат за благоприятното развитие на селските райони, е селският туризъм. По дефиниция той може да се определи като широка гама от атракции и дейности, които се провеждат в селски или в извънградски райони. Основните му характеристики се състоят в открити природни пространства, ниски нива на развитие на туризма, както и възможностите за посетителите пряко да се включват в земеделски дейности и в дейности по опазване на околната среда. Специфичните характеристики на този вид туризъм според Lane (Lane, 1994) са следните:

- Тази форма на туризма се извършва в извънградски райони;
- Тя е функционално селска форма на туризма – базира се на малки по размери и традиционни дейности и предприятия, на природни дадености и наследство;
- Опира се на традиционни за селото качества и се развива постепенно под контрола на местното население;
- Тази форма не е еднородна и отразява сложността на селската среда.

През последните години в България се забелязва тенденция за изключително нарастване на туристическото търсене, в резултат на което се наблюдава пренаселеност и пренасищане на туристическите курорти. Тази тенденция води до стимулиране на търсенето на нови възможности. Добра предпоставка в това отношение е развитието на селски туризъм и по-конкретно наличие на:

- многообразни автентични традиции и обичаи;
- богата местна кухня, често приготвяна от местни продукти;
- съхранени фолклор, празници и занаяти;
- селища, съчетаващи природно и културно наследство;
- нарастваща леглова база, предоставяща възможности за практикуване на селски туризъм.

Все повече се забелязва тенденция към изключително нарастване на търсенето на този продукт. Доказателство за това е легловата база, която е най-голямата в страната, но е твърде разнородна по качество и достъпност. Положителен е фактът, че тя е разпръсната почти по цялата територия на страната и общините, които могат да развиват селски туризъм, заемат 55% от цялата територия. Според данни на НСИ за 2014 година, селски туризъм се практикува от 21,7% от българските туристи през лятото, което го нарежда на второ място след морския туризъм. 30,2% от българите практикуват тази форма

на туризъм извън активните летен и зимен сезон, като най-често той се съчетава с екотуризм, фототуризм, ловен, риболовен, културен и други. Специфично за него е, че по-голямата част от практикуващите го българи използват за нощувки къщи на приятели/роднини или собствени имоти, което го отдалечава от традиционната дефиниция на този вид туризъм.

Пред развитието на селския туризъм стоят редица предизвикателства, възпрепятстващи развитието на селските райони. Част от тях са липсата на ясна визия и цели за развитието му на национално ниво; недостатъчна или неефективна реклама на България като дестинация за селски туризъм; недостатъчно разработени продукти и услуги; липса на достатъчно обучени и квалифицирани кадри в селските райони, които да се заемат с развитието на този тип туризъм; недобре изградена инфраструктура – пътища, ВиК, открити пространства и други.

Въпреки тези проблеми, както бе отбелязано по-горе, се забелязва повишаване на търсенето на този тип туризъм. Това се дължи, от една страна, на промяна в потребностите на туристите към търсене на спокойствие и по-близък контакт с бита и природата. От друга страна, причината се корени в целенасочената национална политика за насърчаване на алтернативните форми на туризъм и развитието и популяризирането на селския туризъм. Доказателство за това е, че развитието на туризма е залегнало като приоритет в 90% от общинските планове за развитие на общините в селските райони. То бе сред основните приоритети на страната в Националната стратегическа референтна рамка 2007–2013 г. – документ, регламентиращ разпределението на средствата по приоритети и програми от Структурните фондове на ЕС.

През Програмен период 2007–2013 г. за развитието на туризма бяха отделени средства по две европейски програми – Оперативна програма „Регионално развитие 2007–2013” и „Програма за развитие на селските райони 2007–2013” (ПРСР). По последната програма бяха заделени специализирани средства за развитието на селски туризъм, чрез предоставяне на възможности за изграждане и/или обновяване на туристическата база в селските райони, за изграждане и/или модернизация на туристическата инфраструктура в малките населени места и за съхраняване и опазване на културното и природното наследство в селата. Изпълнението на проекти по тези мерки доведе до значително подобряване на селския туризъм в селските райони и до повишаване неговото значение и роля за развитието на изостаналите райони. Успешното прилагане на този тип финансиране ще продължи и през Програмен период 2014–2020 г., където също са предвидени средства за развитието на туризма.

Селският туризъм, въпреки че все още не е добре развит, е ценен принос за икономиката в селските райони. Според Irrshad (2010) неговият принос може да се изрази не само от финансова гледна точка, но също така и по отношение на заетостта, насърчаване на предприемачеството, инжектиране на нова жизненост в понякога отслабените икономики, съхраняване и опазване на околната среда, развитие на инфраструктурата.

Сред най-важната роля на селския туризъм за развитието на селските райони е създаването и запазването на работни места, както и повишаване на

икономическата активност на населението. Селският туризъм допринася изключително за създаването на нови работни места, тъй като предоставя възможност за пряко създаване на работни места в туристическия бизнес, както и оказва непряко влияние чрез развитието на съпътстващи туризма услуги като транспорт, медицински услуги, търговия на дребно, развлекателен бизнес. Този мултиплициращ ефект от развитието на селския туризъм обуславя ролята и значението му за преодоляване регионалните различия и увеличаване привлекателността на малките населени места.

Ефект от развитието на селския туризъм е и създаването на нови бизнес възможности. Дори и предприятията в селските райони, които не участват пряко в туризма, могат да се възползват от туристическата дейност, чрез установяване на бизнес отношения с туристическите обекти. Например, местните земеделски производители могат да доставят местна продукция на туристическите обекти, като така ще се допринесе за цялостното развитие на туризма.

Голям проблем пред селските райони в България е демографската криза. Те се характеризират с изключително застаряване на населението, а някои от тях и с обезлюдяване. Ето защо, за развитието на селските райони е много важно задържането и привличането на младите хора. Селският туризъм е добра възможност за това, тъй като това е една вълнуваща и развиваща се индустрия, подходяща за енергията и ентузиазма на младите хора. Тя им предоставя възможност за кариерно развитие или за развитие на собствен бизнес.

Друг принос на селския туризъм за развитието на селските райони е диверсификация на дейностите. В България основната заетост на населението е в сферата на селското и горското стопанство. Но през последните години сме свидетели на негативни тенденции при тяхното развитие, дължащи се на намаляване на обработваемите площи и отглежданите животни, раздробяване на селскостопанските земи, ниски изкупни цени на земеделската продукция, липса на инициативност и предприемачество за развитие в тези сектори от страна на младите хора, производство, предимно за собствени цели и други. Тези нарастващи проблеми в двата сектора са застрашаващи за цялостното развитие на селските райони. Като контрамярка на тези проблеми, трябва да се реализира диверсификация на икономическата дейност, като селският туризъм е една добра възможност за това, която би допринесла за повишаване на икономическата активност на местното население.

Съществен проблем на селските райони е недобре изградената, а на места и липсваща инфраструктура като пътища, канализационни и водопроводни мрежи, социална инфраструктура, обществен транспорт и други. Приходите от туризъм могат да бъдат добър финансов източник за реализацията на различни инфраструктурни проекти за подобряване на пътната мрежа, модернизация на обществения транспорт и превозните средства, усъвършенстване на комуникациите, здравното обслужване и търговското снабдяване, възстановяване и опазване на околната среда, повишаване на образователното равнище и езиковите познания на заетите в туристическата дейност и други.

ИЗВОДИ

Важен ефект от развитието на селския туризъм е ролята му за запазване и съхраняване на културното и природното наследство на селските райони. Възможните положителни последици в природозащитен и културен аспект се свеждат преди всичко до подобряване на растителния и животинския свят, на природните и културните дадености в селския район, а това ще спомогне за съхраняването и опазването на природната и културна среда. Селският туризъм допринася за развитието на изкуството и занаятите в селските райони, които заемат специално място в културното наследство на регионите и нациите. Може да се каже, че туризмът може да помогне на изкуството и занаятите, както чрез признаване на тяхното значение, така и чрез закупуване на занаятчийски продукти. Известни са много дестинации, както по света, така и в България, които залагат на туристическо предлагане, основано на представяне на традиционни занаяти и местно изкуство.

Разглеждането на селския туризъм като интегриращ междутраслов сектор на икономиката, обединяващ селско, горско стопанство, инфраструктура, околна среда, култура, транспорт и други, позволява идентифицирането му като основен приоритет на националната политика за развитие на селските райони. Той се превръща във все по-нарастващ и по-важен сектор за страната ни. Въпреки това той все още не е добре развит и все още се очертава като незаета пазарна ниша на туристическия пазар, с възможности за бъдещо развитие. Необходимо е предприемането на различни мерки като повишаване активността на местното население за развитие на туристически дейности, подобряване на туристическата инфраструктура, повишаване на рекламата и създаване на регионални туристически продукти, насочване на финансови средства за повишаване на образованието и квалификацията на местното население, с цел развитие и насърчаване на селския туризъм.

REFERENCES

- Irrshad, H.*, 2010. Rural tourism. // *Agriculture and rural development*.
- Lane, B.*, 2010. What is rural tourism. // *Journal of sustainable tourism*, Volume 2, No. 7.
- Pencheva, A., K. Aleksandrov.* 2015. *Evropeyskiyat opit v razvitiето na ustoychiv turizam*. Mezhdunarodna nauchna konferenciya „Ekologichen i selski turizam – predizvikatelstva i perspektivi“. Burgas: Flat, 186–195.
- Parusheva, T.*, 2013. Impact of Globalization on Multiculturalism of Tourist Destinations. // *Journal of Balkan Ecology*, Volume 16, No 1, 57–61.
- Natsionalna programa za razvitie: Balgariya 2020.
- Natsionalna stratgegiya za razvitie na ustoychiv turizym 2009–2013.
- Programa za razvitie na selskite rayoni 2014–2020.
- < <http://ruraltourismarticles.weebly.com/> > (11.05.2016).